

Йордан Начев

ВЕРБОВКА И АГЕНТУРА

© Йордан Начев, автор, 2000, 2014 г.
© Станислав Иванов, корица, 2014 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, 2000, 2014 г.

ISBN 978-954-398-373-5

ВЕРБОВКА И АГЕНТУРА

*Частното разузнаване и начините
за решаване на конкретни проблеми*

ЙОРДАН НАЧЕВ

КНИГОИЗДАТЕЛСКА

trud

КЪЩА

СОФИЯ, 2014

НА ЮЛИЯ

ПРЕДИСЛОВИЕ

Докато пишех тази книга, непрекъснато си задавах въпросите: Възможно ли беше книга с подобно заглавие да се появи у нас по-рано? Закъсняла ли е тя, или идва преждевременно за българския читател? Каква ще бъде реакцията на непредубедения читател? А на предубедения? Доколко в текста се сваля плътната завеса от секретност над светая светих на разузнаването – неговите форми и методи на работа и по-специално умението да се вербува, да се „изгражда“ агентът и да се създава агентурната мрежа на разузнавателната институция? А дали тези форми и методи на разузнаването в действителност са толкова секретни?

Отговори на повечето от тези въпроси донякъде дава информацията в разпространяваните на чуждестранния пазар книги по темата и в тази малка част от тях, които вече са преведени и у нас. Непредубеденият специалист остава с впечатлението, че всъщност всички форми и методи на разузнавателната практика са известни, но се представят под една или друга форма или са предадени с различна насоченост.

Появата на тази книга у нас е плод на обективната действителност и на развитието на събитията в страната. Строгата секретност върху голяма част от дейността на специалните служби постепенно се сваляше през последните години и това освободи специалистите да споделят онази част от своя опит, която би могла да бъде полезна за повишаването на професионализма на българския държавен служител и на свободния частен предприемач.

Друг фактор, който ме мотивира за създаването на книгата, беше въпросът: Каква е практиката в другите държави и къде стоим ние в сравнение с тях? Ето какво можем да кажем накратко по този въпрос.

В една съседна страна е задължително за всички нейни дипломати

да преминат неколкомесечен разузнавателен курс независимо от високата си професионална квалификация. Това е обичайна практика в повечето развити страни, а формата и сроковете на специализираната подготовка на държавните служители варират в зависимост от националните особености на образованието и културологичните характеристики на региона.

Всички шефове на дипломатически и държавни търговски мисии са запознати с основните изисквания за организация на разузнавателната дейност в поверените им структури, а много от тях са бивши кадрови разузнавачи. За да се убедим в казаното, е достатъчно да прегледаме списъка на МВНР на т. нар. „служители от кариерата“, работили като официални представители в различни държави. Ще бъдем учудени, че дори е имало случай чужд посланик да стои зад формирането на местна партия в държава, тръгваща по пътя на демократичното развитие, а после и да организира изборната победа на тази партия. После ще разберем, че зад този „дипломат от кариерата“ стои мощна разузнавателна институция, а самият той е кадрови разузнавач с много висок ранг в нея. Но всичко това ще се разбере след години, когато този човек е завършил своята блестяща кариера, и то като политик от най-високо равнище.

За големите и средните компании в чужбина (тези, които могат да си го позволят) е общоприето правило ръководителите на чуждестранните им отдели да стават бивши професионални разузнавачи и контраразузнавачи. Специфичните умения на тези специалисти да установяват, укрепват и развиват междуличностни контакти с всякакви категории хора се оказват добре дошли при изпълнението на професионалните им задължения. Тези умения са особено важни при придобиването на информация, полезна за фирмата, а и при съхраняването и защитата от несанкциониран достъп на собствената фирмена информация.

В специализираните екипи за управление на преговорите с конкурентите като правило влизат бивши разузнавачи или хора със специфичните умения да управляват развитието на конфликтни ситуации както от междуличностен характер, така и на междуфирмено равнище. А защо пък и тук разузнавачи, ще се запита читателят. Защото умението да вербуваши или да работиши с вече изградената агентура не е нещо по-различно от умението да постигаши съгласие с прилагането на „win-win“ тактика, която е в основата на повечето договорености.

Още един довод в полза на тези разсъждения. В повечето държави с напреднало демократично развитие съществуват множество специалности, държавни или частни курсове за квалификация на студентите и младите специалисти в различни направления на разузнавателната и контраразузнавателната дейност. И това е практика от дълги години в САЩ, Франция, Англия, Германия и др.

По този начин чуждестранният политик, дипломат, бизнесмен, предприемач или дипломиралият се студент се изгражда като специалист не само в съответната област, а и в бързата и ефективна адаптация и социализация в непрекъснато променящата се околна среда. Получава се така, че българският му колега е на светлинни години от него в това отношение, понеже му липсва подобна подготовка. Естествено, това поставя нашия специалист в неблагоприятна позиция и му отрежда ролята на губещия.

Скромната цел на тази книга е да съдейства за намаляването на нежеланата диспропорция и за съкращаването на съществуващата дистанция в посочените области между нас и останалите. Сигурността на всяка организационна структура (държавна или частна) зависи не само от способността ѝ да осигури добра физическа защита на своите помещения и комуникации. Върх на защитната стратегия е оптималното изграждане и ефективното функциониране на собствено разузнаване. По тази тема българските литературни източници все още са крайно оскъдни.

В книгата читателят може да се запознае с някои от въпросите, засягащи най-високи ценените умения на разузнавача, а именно умение то му да вербува или, казано на професионален език, да създава постоянни източници на информация. Специално внимание е отделено на невербалните източници на информация и на тяхното значение за оптималното междуличностно общуване. Разделът е с изключително практическа насоченост и може да бъде полезен във всички области на личностната социализация – от развитието в кариерата до общуването в семейството.

Какви видове разузнаване има и как могат да се класифицират? Какви са методите на работа при установяването на контакти с лица, полезни за нашето собствено разузнаване? Как се създават постоянни източници на полезна за фирмата информация и как се работи с тези източници? Какви техники за модификация на поведението могат да бъдат използвани срещу нас и как ние да ги използваме за постигане на целите си? Читателят ще намери отговор на тези и други подобни въпроси в първите пет части на книгата.

Монополът на държавата върху разузнавателната дейност отдавна не съществува в някои страни. Такива са и световните тенденции. За частните разузнавания на големите корпорации все повече ще се размиват националните граници. В бъдеще собствената разузнавателна структура ще бъде гаранция за успешната борба с конкуренцията и за просъществуването на фирмата. Какви са особеностите и изискванията на тази специфична дейност? Как да се организира фирмената разузнавателна структура? Това е отразено в част шеста на книгата.

Книгата завършва с някои практически съвети за решаването на конкретни разузнавателни задачи. Предлагат се препоръчителна схема за оперативно проучване на интересно за разузнаването лице, тактическа последователност за проучване на конкурентна фирма с цел разузнавателно проникване в нея, както и някои основни похвати за противодействие на разузнаването на конкурента.

Приложенията в края на текста също могат да се окажат много полезни, ако читателят желае да повиши личните си практически умения за ефективно използване на телефона в бизнесконтактите и за успешно управление на преговорите с партньори.

Надявам се, че разгледаната проблематика ще бъде полезна за българските политици, държавни служители, търговци, предприемачи, бизнесмени и студенти. Книгата предлага методи и похвати, които могат да помогнат за по-лесна, по-бърза и по-ефикасна социализация и адаптация както в личностен, така и в професионален план, както у нас, така и в чужбина. Все повече отделният човек, фирмата и държавата ще изпитват необходимост от специфични умения за точно разбиране на партньора или конкурента, за успешно собствено представяне пред равнопоставените или висшестоящите, за бързо и достоверно информирание за намеренията и действията на конкурентите.

В бъдеще личните, обществените и държавните проблеми ще се решават все по-трудно в околна среда със засилваща се динамика и комплексност. Личности, фирми и организации ще трябва да оцеляват и прогресират в условията на силна местна, регионална и глобална конкуренция.

Ефикасно средство за постигане на тази цел е собственото (държавно или частно), но **собствено разузнаване**. Добрият мениджър ще изгради правилно своята частна разузнавателна структура и ще вдъхнови своите специалисти да пренесат специфичните разузнавателни умения от личностно на фирмено или корпоративно равнище. Добрият държавник и политик ще направи същото, но вече на национално равнище. Надявам се книгата да помогне на онези, които ще решат да се изправят пред това предизвикателство.

Искам и да благодаря на КК „Труд“ за помощта и съдействието при подбора на илюстративния материал за раздела по невербална комуникация, както и за цялостната подготовка на текста и оформянето на книгата.

Авторът

ЧАСТ ПЪРВА

**РАЗУЗНАВАНЕ
И ВЕРБОВКА**

Видове разузнаване

Разузнавателната дейност ще е едно от най-бурно развиващите се и доходоносни предприятия през следващото десетилетие.

Шпионите няма да си идат, напротив, ще бъдем свидетели на революционни преобразувания в шпионажа.

АЛВИН ГОФЛЪР

1. Национално разузнаване и частно разузнаване

С цел да улесним изложението на материала и неговото възприемане, в началото ще маркираме някои основни понятия и направления в разузнавателната теория и практика.

Предназначението на всяко разузнаване е да придобива необходимата информация в областите, определени като приоритетни от ръководната структура, на която това разузнаване служи. Придобитата разузнавателна информация трябва да улесни вземането на важни управленски решения на съответното равнище. Самото вземане на решения не е от компетенцията на разузнаването, но придобитата от него информация трябва да осветлява в максимална степен въпроса, за да може той да бъде решен правилно от отговорната институция.

Разузнаването действа в тези приоритетни направления въз основа на предварително разработен от ръководството му план. *Как ще се действа, какви методи и средства ще бъдат използвани при изпълнението на плана, е от компетентността единствено на самото разузнаване.* За висшето ръководство е важно да получава информация с необходимата пълнота и периодичност, която да му гарантира правилна оценка на ситуацията и възможност за адекватни изпреварващи или ответни действия на всеки етап. Значението на разузнаването за ръководещата го институция расте с възможностите му да прави вариантни прогнози за развитието на един или друг процес (събитие), като се опира на придобитата от него информация. Но винаги крайното решение не е негово, а на този, който му е възложил задачата.

Националните разузнавателни институции са подчинени на парламента, президента и правителството в йерархичен ред и степен, определени от конституцията на държавата. Освен национални организации в **държавното разузнаване** може да влизат и ведомствени структури. Тази практика е широко разпространена в почти всички държави. Като правило за държавата е полезно свои собствени разузнавателни структури да имат министерствата на външните работи, на отбраната, на съобщенията, на транспорта и някои други ведомства.

Като пример ще посочим как е решен този въпрос в рамките на разузнавателната общност на САЩ. Освен ЦРУ, ФБР и Националната агенция за сигурност в нея влизат ведомствените разузнавания на Държавния департамент, Министерството на енергетиката, Министерството на финансите, Министерството на отбраната и разузнаванията на отделните родове войски (армия, ВВС, ВМС).

Националните и ведомствените разузнавателни организации се допълват в усилията си да придобиват информация в направленията, определени като приоритетни от висшето ръководство на държавата.

Освен държавното съществува и т. нар. **частно разузнаване**. В страните със свободна пазарна икономика това разузнаване придобива особено значение през последните десетилетия на XX век. *Частното разузнаване може да бъде подчинено на корпорация, групировка, фирма и дори на отделна личност.* Прогнозите на специалистите за бъдещото развитие на частното разузнаване във всеки от тези случаи са оптимистични. Това се потвърждава от съвременните постановки за икономическото развитие на държавно и частно равнище.

През последните години в България се поддържа становището, че демократичната държава не е длъжна да се грижи за опазването на тайните на своите частни научни и производствени структури. Твърди се, че още по-малка нейна грижа би трябвало да бъдат придобиването и предоставянето на необходимата информация за развитие на една или друга частна дейност. На практика тази постановка беше приета официално още през 1990 г. Юридически това все още не е регламентирано поради липсата на закон за националните и другите разузнавателни институции. На правителствено равнище обаче беше заявено ясно, че сигурността и информираността на частните структури са си тяхна работа. Разбира се, в тази вътрешна държавна политика има както положителни, така и отрицателни страни, нещо, характерно за всички крайни и категорични решения. За частните структури не е важно какви са причините за взетото решение. В момента на своето зараждане те трябваше да предвидят в плановете си за развитие необходимите мерки за защита от конкурентите, да планират структурно и кадрово възможностите за разузнаване на тези конкуренти. Разбира се, това не беше направено. Ръководствата на повечето фирми поставиха ударението върху максималното извличане на печалба при всяка сделка и на всяка цена, дори това да се постига с нарушаването на етиката и принципите на конкуренцията. За много от фирмите тази политика на развитие вече се оказва пагубна.

От друга страна, отказът на държавата да защити в разузнавателен и контраразузнавателен аспект интересите на все още своите и все още държавни производствени единици, научноизследователски звена и технологии доведе до тяхното обезличаване и последващо ликвидиране. Една от причините чуждите инвеститори да загубят интерес към водещи наши производства беше предоставената им възможност прекалено добре да се запознаят с техните научни и производствени тайни, а също и да провокират негативно отношение към техните възможности и бъдещо развитие. Многобройните екипи от гости – специалисти консултанти, които посетиха всяко по-интересно за тях място, нямаха за цел само да оказват безкористна помощ. Никой не може да гарантира, че във всички случаи тези специалисти са действали само като независими международни консултанти и не като сътрудници на някоя конкурентна структура. По-вероятно е те да са изпълнявали комплекс от задачи, една от които е била максимално точно да се запознаят и да определят възможностите на нашите производства. Потвърждава го и тяхното задължително изискване съответните местни специалисти – ръководители на проекти и разработки – да попълнят специално приготвени формуляри, в които да опишат точно планирането, състояние-

то, прогнозите и възможностите във финансов и кадрови аспект по проблема, върху който предприятията им работят в момента.

Резултатите от експертните консултации на чуждите гости понякога намираха израз в доста екзотични констатации. Например експерти от една държава на ЕС ни съветваха как да развиваме своето винопроизводство, независимо от факта, че в тази страна няма лозя, а и на средноинтелигентния българин отдавна вече беше известно, че уискито не се прави от грозде. Стигна се дотам, че ни бяха дадени препоръки да закрием Института по лозарство и винарство, тъй като не било рентабилно да го поддържа.

В подобни случаи е логично човек да си зададе въпроса: Кой е изпратил този специалист и чии интереси защитава той? На нашата страна или на някой южноевропейски (средиземноморски) производител на вино?

Но нашите политици не си зададоха подобни въпроси. Какъв е резултатът от всичко това? Отговорът се дава от чуждестранния интерес към приватизирането на българските предприятия и от цената, на която тези предприятия се продадоха. Че подобни разсъждения имат място и че другите държави не постъпват като нас, можем да разберем от примерите по-долу.

През 1998 г. Федералното бюро за разследване на *САЩ* предупреди американските компании, че въпреки приетия през 1996 г. закон за борба срещу икономическия шпионаж редица чужди държави са активизирали дейността си срещу работещи на територията на Щатите компании. Бюрото посочва 1100 случая на икономически шпионаж и изчислява, че загубите на интелектуална собственост в резултат на чуждестранно и (обърнете внимание) *вътрешно* разузнаване надвишават 300 млрд. долара.

От март 1994 г. във *Франция* влезе в сила закон, обявяващ за наказуемо дори събирането на несекретна информация, която би застрашила интересите на държавата. През есента на 1997 г. беше открито специално училище по проблемите на икономическата война. Точно то му наименование според сп. „Виртшафтсвохе“ е Ecole de Guerre Economique (EGE). Там се преподава как икономиката може да бъде продължена с други средства – например стратегия за дестабилизиране, настъпателно събиране на информация и др. За директор на EGE е назначен ген. Жан-Пишо Дюкро, който преди това е бил ръководител на разузнавателната школа на френските въоръжени сили.

Опитът на френските предприятия показвал, че е по-добре да се атакува, отколкото да се изгражда отбрана.

В интервю от март 1996 г. координаторът на *германските* специални служби Бернд Шмидбауер заявява, че мерките срещу икономическия шпионаж са не по-малко важни от опазването на военната сигурност. Всички германски специални служби се занимават с тези проблеми. Като централен въпрос се поставя защитата на фирмените тайни на германските предприятия от разузнавателните действия на чуждестранните специални служби.

В началото на 1996 г. вестник „Таймс“ съобщи, че при актуализирането на приоритетните сфери на дейност на *британското* разузнаване МИ-6 на първо място се поставят икономиката и външната политика. Подчертава се, че най-голямото постижение на всяка разузнавателна институция е да вербува и обучи агентура в тази област.

През януари 1996 г. *Канадската* служба за сигурност (CSIS) заложи като приоритетно направление на работа опазването на националната индустрия от икономическия шпионаж. Специализираните периодични списания информираха тогава, че службата за сигурност поддържа оперативни контакти с канадските предприятия, за да може по-добре да защити техните научни и технологични тайни.

Могат да бъдат дадени още множество подобни примери. Нарочно посочихме развитието на проблема след периода на Студената война в държави, за които всички приемат, че са с утвърдена демокрация. Точно тогава някои наши държавници и политици решиха, че страната ни няма вече какво да крие, и я обявиха за държава без свои тайни, тъй като е поела по пътя на демократичното развитие. Ще обобщим със заключението на бившия председател на Сенатската комисия по въпросите на разузнаването на САЩ, демократа Патрик Лийхи, който през 1994 г. заявява пред сп. „Юнайтед Стейтс Нюз енд Уърлд Репорт“:

С края на Студената война „правилата на играта“ се промениха и сега процъфтяват икономическият и технологическият шпионаж. Резултатът: „втората по старост професия в света“ продължава да се разраства. Шпионирането е факт от живота на международните отношения. Съперниците ни шпионират, както впрочем и приятелите ни; шпионираме ги и ние.

Но опазването на държавните икономически тайни е задача на националните разузнавателни и контраразузнавателни служби и доколко успешна или неуспешна е дейността им в тази насока – нека те да носят

своята отговорност. Нашата цел е да помогнем на частните фирми в техния стремеж да разширят своите производства и технологии, да укрепят позициите си на пазара, като използват рационално и ефикасно наличните източници на информация за своите конкуренти. Приемаме, че в бъдеще тези конкуренти ще бъдат все повече чуждестранни. Затова ще говорим предимно за **фирмено разузнаване**, и то във всичките му споменати по-горе аспекти. Монетата обаче винаги има две страни. В случая това означава, че ако знаеш как да придобиеш информация, ще знаеш и как да я защитиш от несанкциониран достъп, т. е. как да запазиш своите тайни или как да изградиш и фирменото си контраразузнаване. В книгата ще разглеждаме въпросите предимно от разузнавателни позиции.

2. Източници на разузнавателна информация

Ако по-горе определихме разузнаването като дейност за събиране на информация, то би трябвало да си изясним и откъде може да се придобива тя. Основно понятие в дейността на всяко разузнаване е т. нар. **източник на информация**.

Открити източници. Един от основните доводи на критиците на разузнаването е твърдението, че при съвременния отворен модел на развитие на обществото необходимата информация в която и да е конкретна област може да се намери в официалните източници, които са достъпни за всеки. В разузнавателната терминология тези източници се наричат *открити*. Съдържащата се там информация нараства непрекъснато и засяга все повече проблеми, които в близкото минало се преценяваха като чувствителни за нацията, държавата, фирмата. Обемът на тези източници, казват те, понякога е толкова голям, че съдържащите се само в тях данни не могат да се обработят и използват. От организационна и от финансова гледна точка това прави нецелесъобразно придобиването на информация посредством скъпо струващите класически методи и средства на разузнаването. Разбира се, не всички разсъждават така.

„**Сивите материали**“ са друг източник на разузнавателна информация. Обикновено това е информация за вътрешнофирмено ползване, която не се пази в тайна и като правило достъпът до нея също не представлява особена трудност. С право критиците на разузнаването твърдят, че поради неправилната организация и инерцията на разузнавателните